

UFFIZI PER LA NATIRA E L'AMBIENT

GRISCHUN

EN SERVETSCH DA LA SOCIETAD

Dapi passa 50 onns s'engaschan las collavuraturas ed ils collavuratur da l'UNA per ina natira sauna ed in ambient intact en il Grischun. Els procuran che las generaziuns futuras disponian d'aua clera, d'aria netta, da terrens fritgaivels, da prads da flurs variads e da cuntradas natiralas intactas sco basa da viver.

Lur lavor s'orientescha en emprima lingia a las leshas federalas davart la protecziun da las auas, da l'ambient, da la natira e la patria ed a la lescha da CO₂. En il chantun Grischun è l'UNA per gronda part responsabel per la realisaziun da quella.

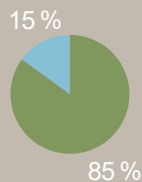
IL RUMENT

Tut quai che nus consumain daventa baud u tard rument. L'UNA procura che quests mantuns da rument na periclitesschian betg memia fitg nossa sanadad ed il mund dals animals e da las plantas. Dapi l'onn 2000 datti en Svizra in scumond da deponer rument. Uschia sa tschenta ozendi ina gronda part dal rument da vitgs e citads en in implant per arder rument, il rest vegn rimnà a moda separada e reutilisà. In'otra classa da rument è il rument da piazzals. Quai è la classa da rument la pli gronda. Surtut il rument da piazzals ha bler potenzial da recicladi ch'ins sto nizzegiar en l'avegnir anc dapli.

Il 2020 ha la populaziun grischuna produci 700 kg rument dal tegnair-chasa per abitant; 330 kg da quel è rument dad arder, il rest vegn reciclà.

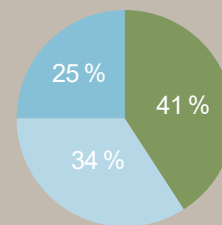
■ Deponia ■ implant per arder ■ rument e recicladi

1970

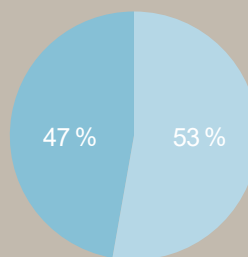
320 kg per abitant

1990

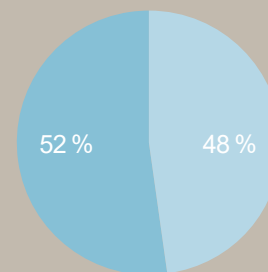
580 kg per abitant

2000

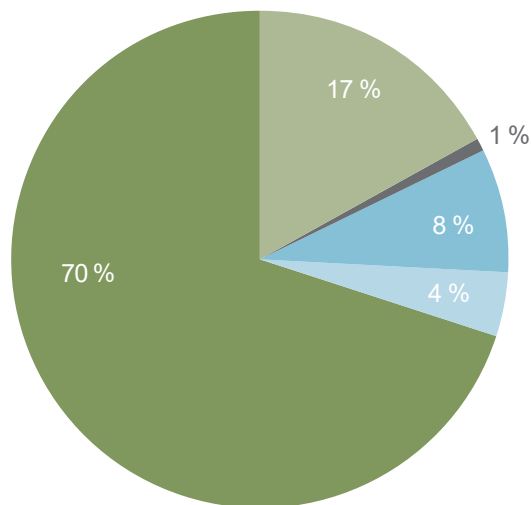
660 kg per abitant

2019

700 kg per abitant

2018

■ cas cun ieli / chemia ■ puschina / grascha
 ■ divers ■ combustiun da rument
 ■ dismessa da rument

IL SERVETSCH

DA PICHET DURANT 24 URAS

Il servetsch da pichet da l'UNA vegn prestà da collavuraturas e collavuratur da las differentas partiziuns spezialisadas. Il collavuratur che ha servetsch da pichet porscha durant 24 uras sustegn professional a las forzas d'intervenziun da la polizia chantunala, dals pumpiers e da las vischnancas en cas da contaminaziuns acutas da las auas u da l'ambient en l'entir chantun Grischun, saja quai per telefon u directamain al lieu.

Il servetsch da pichet porscha sustegn per: restrenscher il donn, eliminar il donn, tschertgar la raschun resp. ils chaschunaders, dismetter material contaminà, prender provas (aua, terratsch). En il chantun Grischun datti mintg'onn var 100 accidents pli gronds cun substanzas privlusas per l'ambient. L'UNA porscha durant 365 dis ad onn in servetsch da pichet per tals accidents.

LA MIDADA DAL CLIMA

Dapi ch'il benzin u l'ieli da stgaurdar vegn nizzegià per producir energia, accelereschan ils gas cun effect da serra la midada dal clima. L'UNA cusseggia ensemen cun 13 auters servetschs co reducir ils ristgs da la midada dal clima e rinforzar la protecziun dal clima.

La finamira prioritara è da renunziar fin l'onn 2050 a cotgla, ieli da stgaurdar, benzin u diesel e da realisar en il Grischun in sistem d'energia cun ina bilantscha climatica neutrala.

Uras suleglivas

-15 % 1950 – 1980

+20 % dapi: 1901

Ferma plievgia

+12 % pli intensiva

+30 % pli frequenta

dapi: 1901

Precipitaziuns l'enviern

+20 fin 30 %

dapi: 1864

Dis da naiv

-50 % main che 800 m

-20 % passa 200 m

dapi: 1970

Perioda da vegetaziun

+2 fin 4 emnas

dapi: 1961

Undas da chalira

+200 % pli frequentas

pli intensivs

dapi: 1901

Fradaglia

fin 60 % damain dis

da schelira

dapi: 1961

Cunfin da nulla grads

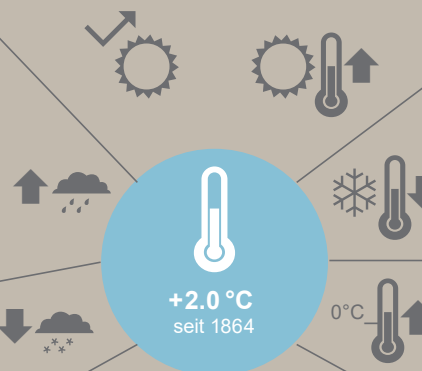
+300 fin 400 m

dapi: 1961

Volumen dals glatschers

-60 %

dapi: 1850

Valurs directivas da la midada dal clima en Svizra. Funtauna:
National Centre for Climate Services NCCS

LA CANERA

La canera è dischagreabla e po periclitlar la sanadad. L'UNA – sco uffizi specialisà responsabel – examine-scha, sche la canera adina pli gronda dal traffic, da piazzals, helicopters u exercizis da tir è en il rom da las regulaziuns vertentas e na turmenta betg memia fitg la populaziun.

En cas da conflict propona l'UNA mesiras. En il traffic sin via pon ins per exempel reducir la canera cun sbassar la sveltezza maximala sin las vias.

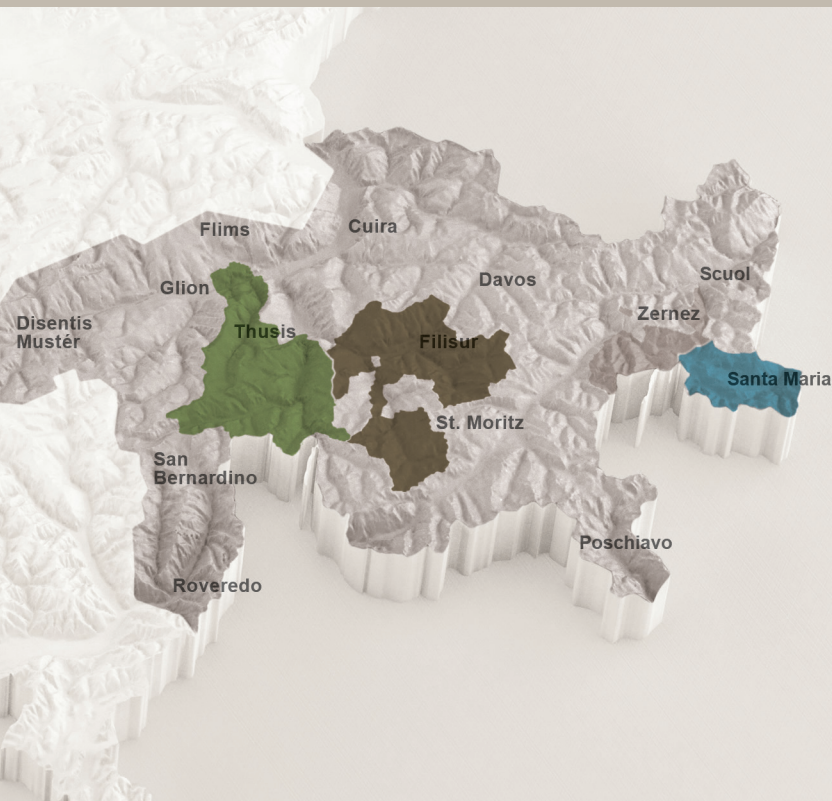
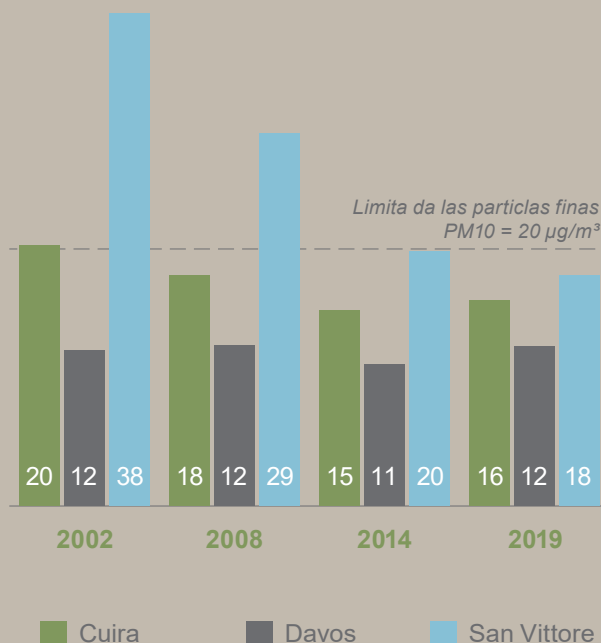
vias localas
ramplunar resgiar tgular
segar canera berglar
giappar clamar
psst stgadunar
fracassar pitgar
evitar reducziun
dal tempo

L'ARIA

IL SVILUP DA LAS PARTICLAS FINAS

L'aria è noss motor principal. Era sch'ella è oz bler damain contaminada che avant 30 onns, pon ins constatar surtut l'enviern ed en las valladas anc adina ina concentrasiun memia auta da substanzas nuschaivlas. L'UNA mesira la qualitat da l'aria en il chantun Grischun e controllescha, sch'ils stgoudaments, ils vehichels a motor u ils plazzals resguardan las prescripziuns per proteger l'aria.

Las particlas finas PM10 fan donn a las vias respiratoricas ed uschia a nossa sanadad. La concentrasiun da particlas finas è sa reducida fermamain ils ultims onns grazia a las mesiras correspudentas realisadas en il sector dal traffic, da las chasadas, da l'industria e dal mastergrn.

LA NATIRA E LA CUNTRADA

Bellas cuntradas, spazis da viver multifars e spezias d'animals e da plantas protegidas èn elements caracteristics da noss chantun. Quellas vegnan dentant pli e pli ferm sut pressiu: dapi il 1900 èn svanids en Svizra 95% dals prads cun bleras spezias e la surfatscha dals territoris umids è sa reducida per 82%. L'UNA surveglia il stadi da la biodiversitad e s'engascha cun mesiras efficaciazas per las spezias u ils spazis da viver periclitads. L'En per exempel vegn liberà pass per pass da ses corset ed uschia pon sa furmar puspè las cuntradas dad ognas.

Cun la Biosfera Val Müstair, il Parc Ela ed il Parc natiral Beverin èn vegnids creads en il Grischun tranter il 2011 ed il 2020 trais parcs nativals regionalis. L'UNA ha accompagnà stretgamain las regions da parc.

ILS ORGANISSEMMS

En il Grischun han ins constatà fin uss var 60 organissemms invasivs betg indigens. Da quels fan part la darsvenna giganta dal Caucasus ch'è nuschaivla per la sanadad u il mustgin-tigher da l'Asia dal Sidost. Il mustgin-tigher po transmetter differents scherms infectus, tranter auter ils virus da Dengue, da Chikungunya e da Zika. L'UNA gida las vischnancas a tegnair a mastrin las spezias problematicas, tant pli che lur dumber vegn probablmain a crescer vinavant en l'avegnir.

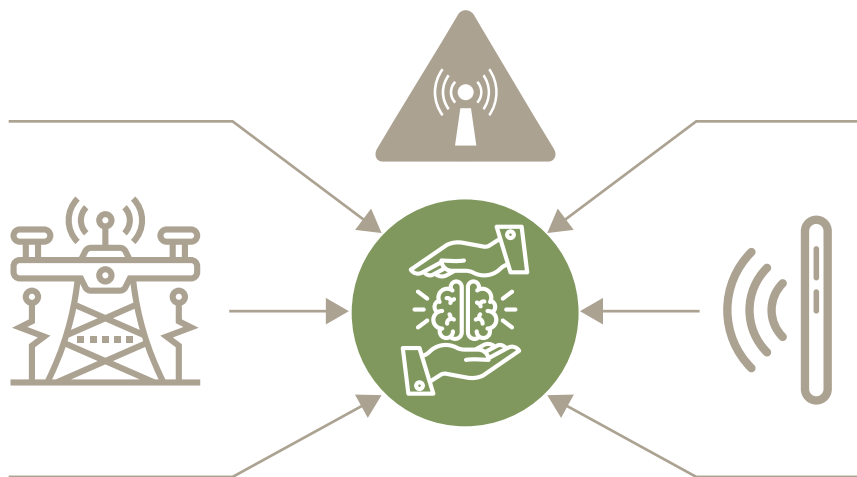
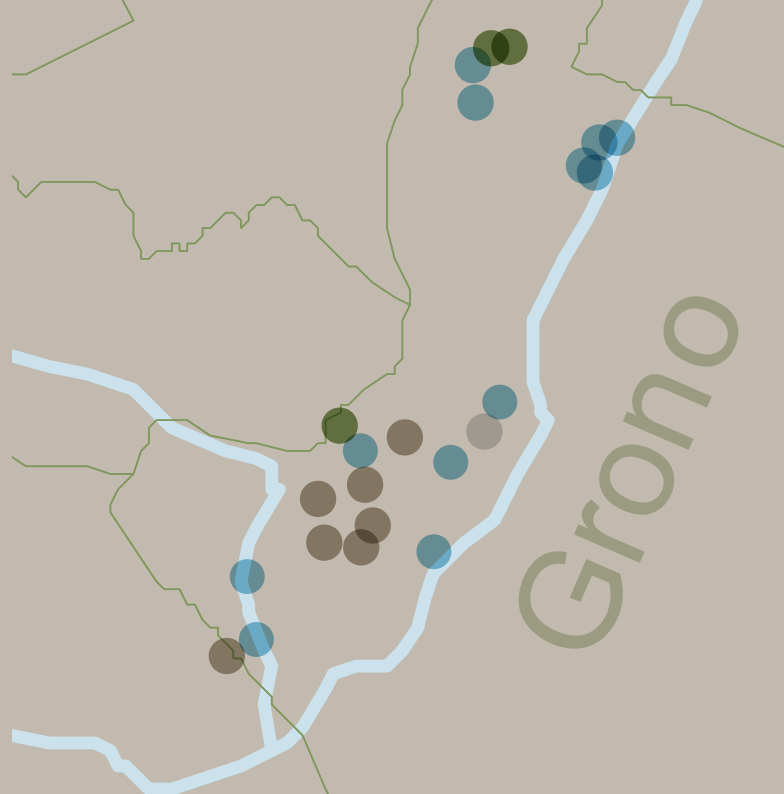
L'UNA surveglia la derasaziun dals mustgins-tigher asiatics en las regiuns neuralgicas e gida las vischnancas a tegnair a mastrin els.

● cas negativs durant l'entira stagiun

cas positiv:

● almain 1 x positiv ● 2x positiv

● almain 3 x en successiun

Radiaziun electromagnetica sa furma damanaivel da differentas funtaunas sco lingias al liber, antennas da telefonia mobila, telefonins, trens u computers.

LA RADIAZIUN

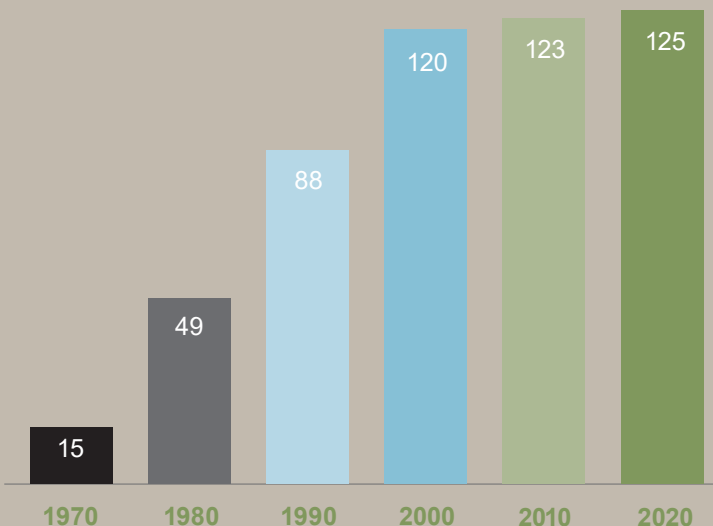
Grazia ad in'infrastructura cumplexsiva da pitgas, lingias ed antennas essan nus adina cuntanschibels sur il telefonin, pudain retrair electricitad e telechargiar svelt grondas quantitads da datas via il computer.

Cun transmetter energia ed infuraziuns sa furma dentant era radiaziun electromagnetica. L'UNA ha l'incumbensa da controllar che las limitas da la radiaziun na vegnian betg surpassadas.

L'AUA

L'aua è la pli impurtanta materia prima dal Grischun. L'UNA fa atenziun che betg memia bleras substanzas nuschaivlas contamineschian noss'aua da baiver e ch'ils animals e las plantas sa sentian vinavant bain en las auas. Da nov metta el il focus sin las microcontaminaziuns. En l'avegnir pudessan il microplastic e scherms resistent a l'antibiotica daventar relevants. Per pudair retrair aua da baiver netta èsi necessari da determinar zonas da protecziun per funtaunas ed implants da pumpadi d'aua sutterrana e da resguardar ils reglaments davart las zonas da protecziun.

Oz èn en funcziun en il chantun Grischun 125 sereneras, a las qualas èn colliads passa 99% da la populaziun, dal mastern, da l'industria e dal turissem. L'UNA è s'engaschada fermamain per la construcziun da las sereneras cun cofinanziar quellas e cun cusseglier ed accompagnar ils patruns da construcziun.

CONTACT

Ringstrasse 10
7001 Chur

Tel. 081 257 29 46
info@anu.gr.ch
www.anu.gr.ch

ANU-300-50; 2019

Concept e text
dinatum klg
Bergwelten21 AG

Creaziun
communicaziun.ch

Amt für Natur und Umwelt
Uffizi per la natira e l'ambient
Ufficio per la natura e l'ambiente

UFFICIO PER LA NATURA E L'AMBIENTE

GRISCHUN

L'ISTORGIA

Enturn il 1950 ha il chantun Grischun var 137 000 abitantas ed abitants. La mesadad da las personas cun activitad da gudogn lavura en l'industria u il mastern. L'economia e la societad sfarlattan las materias primas e na fan nagins quitads davart il rument – cun las consequenzas correspondentas. Per proteger l'ambient na datti naginas le-schas ed en l'administraziun n'è nagin responsabel per la protecziun da quel.

Amt für Natur und Umwelt
Uffizi per la natira e l'ambient
Ufficio per la natura e l'ambiente

L'ISTORGIA

DA L'AMBIENT EN SVIZRA

La politica d'ambient da la Svizra perda sin l'entir mund ses bun num. La populaziun pretenda da proteger meglier la natira e l'ambient. Il Cussegl federal sustegna quest giavisch.

ONNS
1961–1970

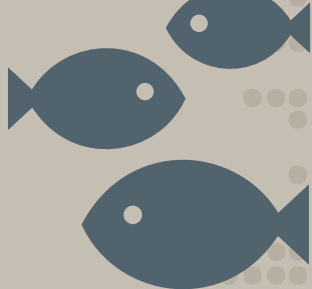
ONN
1968

ILS TERMS

IMPURTANTS EN
IL GRISCHUN

L'«Uffizi per la tgira da la cuntrada e la protecziun da la natira» vegn fundà cun l'intent da metter en vigur las regulaziuns legalas per proteger la natira e la cuntrada.

ONN
1969

L'«Uffizi per la protecziun da las auas» vegn distatgà da l'Uffizi da meglieraziun e mesiraziun. El duai realisar las prescripziuns da la nova lescha davart la protecziun da las auas.

Ils animals, las plantas e lur spazis da viver vegnan pli e pli sut pressiuin. Las emissiuins da las chasadas, dal traffic e da l'industria s'augmentan fermamain, era la canera crescha. La conferenza mundiala davart il clima è preoccupada davart l'influenza da l'uman sin il clima.

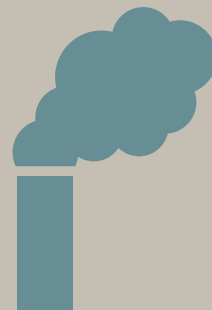
ONNS
1971–1980

L'«Uffizi per la protecziun da las auas» cusseglia la corporaziun da vischnancas per la dismessa da rument GEVAG davart la gestiun d'in implant central per arder rument a Trimmis. La construcziun da novas sereneras avanza cun gronds pass.

Ils pigns ed ils aviezs en la Val dal Rain mussan sintoms da la muria dal gaud. L'ordinaziun per mantegnair l'aria pura entra en vigor. Cun approvar l'iniziativa da Rothen-turm il 1987 vegn rinforzada a moda cumplexsiva la protecziun dals biotops.

ONNS
1981–1990

L'«Uffizi per la protecziun da las auas» sa numna ussa «Uffizi per la protecziun da l'ambient». Las collavuraturas ed ils collavuratur survegnan incumbensas da la nova lescha davart la protecziun da l'ambient, p.ex. mantegnair l'aria pura, proteger il terren u survegliar la cumptibilitad ecologica da projects da construcziun. Per donns da l'ambient ha da star bun da nov il chaschunader, betg la communitad.

En ers constatesch'ins autas contaminaziuns da metals grevs, perquai ch'ins ha ladà onns a la lunga cun glitta da serenaras. La varietad da las spezias sa reducescha vinavant; per exempel svanescha la lodola da prada or da las vals. La qualitat da l'aria e da l'aua sa meglierescha – las mesiras da protecziun fan plaunsieu effect.

L'«Uffizi per la protecziun da l'ambient» elavura las basas per sanar l'aua restanta e controllescha che las limitas d'aua restanta vegnian resguardadas. Il rument da construcziun vegn rimnà, zavrà e reciclà per far londerora novs products da construcziun.

L'«Uffizi per la protecziun da l'ambient» survegn in nov num pli curt: «Uffizi per l'ambient». L'«Uffizi per la tgira da la cuntrada e la protecziun da la natira» sa numna da nov «Uffizi per la natira e la cuntrada». El

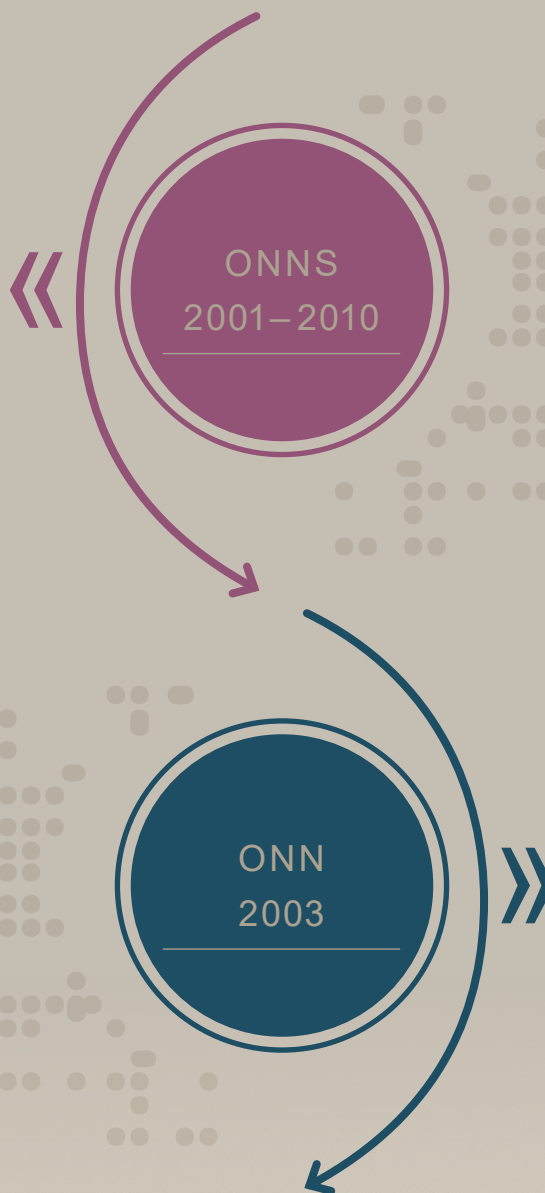

La generaziun da telefonia mobila «2G» renda accessibla a tuts la comunicaziun mobila. Il dumber da lieus d'antennas en Svizra sa quintuplescha. L'industria, las chasadas, il traffic sin via e l'agricultura en il chantun Grischun produceschan adina dapli gas cun effect da serra che fan donn al clima. L'aria cuntegna memia bleras particlas finas, memia bler ozon ed amoniac. En il Mesauc registresch'ins ina temperatura da 41.5°C – la pli auta valur mesirada fin uss en Svizra. Il 2006 vegn creada la basa legala per parcs d'impurtanza naziunala. Dapi il 2011 han ins creà trais parcs natirals regiunals.

Cun la digitalisaziun sa dublegia mintg'onni la quantad da datas che nus transmettain via la rait

gida las vischnancas a tegnair a mastrin las plantas ed ils animals betg indigens e controllescha la qualidad dal terren.

L'«Uffizi per l'ambient» e l'«Uffizi per la natira e la cuntrada» vegnan fusiunads al nov «Uffizi per la natira e l'ambient» (UNA). L'UNA controllescha la radiaziun nunionisanta d'implants. La natira degna da vegnir protegida vegn inventarisada. L'emprim rapport davart il clima da l'Uffizi per la natira e l'ambient mussa las sfidas da la midada dal clima.

L'UNA coordinescha en il chantun Grischun las mesiras per s'adattar e dar

da telefonìa mobila. Var in terz da las abitantas e dals abitants sa senta disturbà da la canera. La mesadad dals spazis da viver ed in terz da las spezias d'animals e da plantas en Svizra èn periclitads. Las auas cuntengnan adina dapli substanzas toxicas sco pesticides u PCB.

ONNS
2011–2020

mesuras per reduziun e sanadumogn a la midada dal clima. El s'engascha per che l'aua sutterrana e l'aua da funtaunas vegnia protegida anc meglier. L'UNA gida las vischnancas a revitalisar ils flums ed auas e sustegna talas mesuras cun contribuziuns federalas e chantunalas.

IN SGUARD EN L'AVEGNIR

Grazia ad ina tenuta midada da vart da la populaziun ed a las regulaziuns legalas n'è l'ambient oz betg pli uschè contaminà sco anc avant 50 onns. Tuttina vegn il chantun Grischun cun actualmain var 198 000 abitantas ed abitants (stadi 2020) adina puspè confrontà cun novas sfidas: Las spezias ed ils spazis da viver sa reduceschan vinavant, il clima sa mida, en las auas s'augmentan ils pesticides e las microcontaminaziuns, ed en l'aria sa rimnan memia bleras particlas finas. L'UNA s'engascha a moda cumpetenta ed effectiva per far frunt a quest svilup negativ e per promover il bainstar dals umans e la sanadad da la natira e da l'ambient.

Amt für Natur und Umwelt
Uffizi per la natira e l'ambient
Ufficio per la natura e l'ambiente